

Silvano Minutello

UČO: 364832

Semestrální práce: Masová kultura

1. Pojem kultura

Kultura je jedním ze základních pojmů dnešních humanitních oborů. Termín jako takový se začal v široké míře používat až ve 20. století, ale svým etymologickým původem sahá do klasického starověku. Slovo kultura pochází z latinského slova cultura (=vzdělávání země). Cicero ale v Tuskulských hovorech použil kulturu na intelektuální jevy -> filozofie jako kultura ducha. V tomto pojetí kultury byla představa vnitřního úsilí zaměřená na přetvoření lidského myšlení způsobem, kterým si lidská práce podmaňuje vnější svět přírody.

„Kultura“ s genitivním přívlastkem se udržoval i v dobách, kdy se termín „civilizace“ používala v širším chápání -> vytvoření v technice, vědě, umění a politiky ze strany společnosti.

Pufendorf osamostatnil pojem kultura. Vytvářel se v jeho spisech na základě protikladu mezi kulturou a přírodou. Zahrnuje do kultury všechny lidské výtvořiny -> společenské instituce, oděv, jazyk, vědění a morálku řízenou rozumem a zvyky.

Podle Adelunga je kultura „zušlechtění nebo zjemnění všech duchovních a fyzických sil člověka nebo celého národa“

V 18. století se vytvářelo širší pojetí kultury, které utvořilo základ pro etnologické používání.

J.G. Herder měl velkou zásluhu na univerzalizaci pojmu kultura, i když váhal, jestli má uznat jednoznačně pozitivní povahu kultury. Herder zkoumal problém kultury jako podmínku dosažení štěstí. Hlavním mechanismem kultury byla podle Herdera tradice, která spočívá v ustalování vzorů chování. Došel k závěru, že kultura je univerzální vlastností lidstva.

Historik G. Klemm označil kulturu jako souhrn jevů projevujících se v mravech, víře a formách zřízení, a tím, že sestavil podrobný výčet oblastí života společnosti, které mají být v jednotlivých epochách zkoumány, vytvořil prototyp širokých, popisných definicí kultury.

Podle Brighta spočívala kultura v povrchní eleganci klasického filologického vzdělávání. Oproti tomu se stavěl Matthew Arnold, který kulturu bral jako intelektuální zvidavost, snahu po dokonalosti a oblast morálních a estetických hodnot.

2. Masová kultura a její vymezení

Masová kultura vznikla v době průmyslové revoluce jako druhotný produkt spolu s industrializací a urbanizací. Od počátku je kritizovaná a je obávájí se jí v intelektuálních kruzích.

Málokdy se setkáváme s definicí, i když autoři, kteří ji používali, nepotřebovali přesné vymezení.

Kdyby měli volně definovat masovou kulturu, tak můžeme masovou kulturu vymezit jako komplex velmi široce používaných norem a vzorů chování.

Nejobecněji je přijímána definice, kde se pojem masová kultura vztahuje na současné sdělování identických nebo podobných obsahů, které vycházejí z malého počtu zdrojů a velkých mas příjemců.

Existují dvě základní úzce související kritéria charakterizující masovou kulturu -> kvantitativní a standardizační.

Typickým rysem publika je prostorová animace. Je nepřímě vytvářející se působením shodných podnětů širokého dosahu (tisk, rozhlas, TV). Masová kultura je kromě početnosti příjemců vymezena charakteristickými zvláštnostmi umožňující vznik druhotného publika.

Nová doba dává vzniknout u nepřímého masového publika podmíněnost technických prostředků. To znamená, že symbolické dosahy musí být určitým způsobem multiplikovány -> otisky nebo kopie stejného předmětu, anebo množstvím příjemců, které mohou na různých místech současně udávat zvuk nebo obraz z jednoho zdroje.

Tyto technické prostředky jsou prostředky masové komunikace nebo šíření a souvisí se vznikem masové kultury a zajišťují obsahu široký dosah. Typické pro masovou kulturu je zformalizování a zvěčnění sdělovacích cest, které mají vliv na změnu charakteru sociální vazby vznikající mezi tvůrci a příjemci kultury.

Do určité míry je masová kultura zboží, které je vytvořeno speciálními institucemi a rozdělené pomocí distribučního systému a je jedním z kritérií.

Pro společnost, kde se vytváří podmínky pro masovou kulturu, jsou specifické sociální vazby, které jsou funkcí pro ekonomický a technický vývoj.

Masová kultura, jako masová vládnoucí organizační forma symbolické kultury, má základy v průmyslových a urbanizačních společnostech, které se však v dnešní době neorientuje více než na jiné.

V místech, kde se vyvíjí masová kultura, se společnost označuje masovou vyžadující samostatné posouzení. Důležitý je i vývoj masové kultury ze sociálního hlediska, co se týče i urbanizace společnosti z hlediska společensko-ekonomické vlády a vlivu velkých měst na chod celého státu. Musíme brát na vědomí, že u urbanizace se nemůžeme plně ztotožňovat s industrializací.

Industrializace je základním kamenem vzniku masové kultury. Spolu s ní se na vzniku podílí i vývoj techniky. Technické podmínky masové kultury by se měly zkoumat se společenskými podmínkami.

G. Friedmann je jeden z dalších, co se snažil vymezit masovou kulturu: „Kulturou mas rozumím souhrn kulturních konzumpčních statků, které jsou dány k dispozici publiku v nejširším slova smyslu“

Masová kultura patří mezi nástroje nové sociální integrace reprezentující kulturní typ určité epochy a je velice významným historickým jevem, která roste s jeho rozsahem.

3. Formování masové kultury

Na rozdíl od ostatních kultur je masová kultura charakteristická ve všech formách kultury a je tím pádem univerzální a díky své produkci a průmyslnému šíření dostupná všem. Na rozdíl od ostatních kultur je ta masová univerzální svým prostředím distribuce.

Podle Adorna se masová kultura začala vytvářet s rozvojem střední třídy, která se v Anglii začala vytvářet na přelomu 17. a 18. století. Souvisí s tím souvisí i to, že díla od Defoa nebo Richardsona začínají být základem literární produkce. To znamená, že slouží trhu a začíná se na základě toho vytvářet a řídit.

V eseji A Theory of Mass Culture zmiňuje D. Macdonald, že příčiny vzrůstu masové kultury jsou dány tím, že politická demokracie a přístup ke vzdělání bylo důležitým faktorem pro zboření monopolu staré vyšší třídy na konci 18. století. Pro nové masy se vybudoval výtěžný trh v oblasti kulturní poptávky. Dalšími faktorem byl rozvoj technologie a s tím spojená možnost ve velkém a zároveň levně produkovat knihy, noviny, nábytek atd. S novými technologiemi přišly na řadu i nová média jako televize nebo rádio.

Před vznikem masové kultury, a tím pádem před průmyslovou revolucí, tu podle předních teoretiků existovala vysoká a nízká kultura. S průmyslovou revolucí přišla nová populární kultura.

Storey rozdělil kulturu před industrializací a urbanizací v Anglii na dvě části -> „běžná“, sdílena dá se říci všemi třídami obyvatelstva, a elitní, tvořena a přijímána nejvyššími třídami obyvatelstva.

Změnu ve vnímání a přístupu ke kultuře je ovlivněno sociálními procesy. Existuje umění pro znalou elitu a kulturu pro neznalé, kteří nerozumí umění nebo je pro ně nedostupné. Tento proces trvá do dnes.

Sociální změny vyvolané industrializací a urbanizací daly prostor pro formování populární kultury, který má jiný význam než kultura lidová.

Podle Williamse má vliv na rozšíření publika lepší vzdělanost a samotný technický pokrok, které byly faktorem i pro popularizaci literatury umožňující autorů psát nezávisle na mecenáších. Faktem je, že začali být závislí na trhu a kulturním průmyslu.

4. Kritika masové kultury

Skoro všechny teorie masové kultury mají spojitost s její kritikou, které by byly těžké se nevyvíjet společně. Dnešní kritika masové kultury má kořeny v písemnictví 19. století. Zároveň se v 19. století objevují obvinění, ke kterým se v dnešní době nechceme vracet.

Kritika dnešního stavu populární kultury bývá spjata s nostalgií ve vztahu k minulosti, kde se nevykytovala vulgární literatura.

O kritice masové kultury toho moc vydáno nebylo. Jeden z nejvýznamnějších kritiků masové kultury byl sociolog L. Lowenthal. Kromě něho se objevuje i u historiků kultury jako např. R. Williams nebo R. Altola.

Počátky kritiky masové kultury se datují na konec 18. století. Vychází z intelektuálních a uměleckých kruhů a ihned se staví proti tehdejšímu publiku, manažerům a tvůrcům tzv. průměrné nebo vulgární kultury. Kritika měla souvislost s vývojem sociální role a pozice intelektuálů a umělců u přechodu ze stavovské společnosti ke kapitalismu.

Nový sociální řád nabízel větší svobodu ke kritice pluralistického a anonymního vládce. V demokratické společnosti vznikl pocit sepětí umělce s novou sociální kategorií - s národem. V Anglii generace kolem Bayrona kritizovala průmyslovou civilizaci. V Německu se projevovala v generaci Sturm und Drang. Ve Francii vznikl v důsledku zklamání estetický protest umění pro umění pohrdávající svět filistrů.

Jeden z pramenů dnešní kritiky masové kultury se dá považovat pocit společenské degradace, bezmocnosti a frustrace intelektuála v naší epoše. Tato interpretace má souvislost s konfrontací s uvedenou utopií vytvářenou lidmi v 19. století.

Raná kritika, jak je uvedena např. u Tonniese, se stává více srozumitelná, pokud je analyzována v kategoriích vlivu klasických příkladů utopického myšlení. Všichni tito myslitelé viděli budoucí společnost jako významnou úlohu složkám intelektuální kultury.

U Morovy Utopie stejně jako u Campanellova Slunečního státu je stejná myšlenka revolučních politickoekonomických myšlenek zaměřené na techniku a dávaly je do statických forem sociálních vztahů. Tato díla byla kulturou aténské agory nebo středověkého městečka. Stejně jako řečtí myslitelé se obával růstu společnosti.

Utopie nedokázaly připravit 19. století ke vstupu do epochy mas. Tonnies odsoudil všechny sociální formy překračující hranice lokální spolitosti.

Kritika masové kultury 19. století má svým způsobem utopický charakter.

Kritika masové kultury je zaměřena na průmyslovou civilizaci ve všech aspektech. Odsouzení masové kultury se obrací jak proti uměleckým výtvorům, tak proti sociální organizaci kapitalismu jako celku.

Podle Ruskinovy filosofie je odsuzování estetického úpadku kultury průmyslové společnosti díky tomu, že ji ztotožňoval s morálním úpadkem.

Jak čistý tak sociálně morální estetismus byly nepřímou formou kritiky masové kultury. Na počátku 18. století i v průběhu 19. století se objevilo mnoho příkladů přímého útoku na její základní elementy.

Jedním předmět kritiky jsou manipulátoři masové kultury -> organizátoři, tvůrci, lidé a instituce operující vkusem veřejnosti. Dalším směrem se obrací proti mase publika, který má být hlavním viníkem kulturních pokřivenin. Obě tyto kritiky spolu navzájem splývají a jen zřídka o jednom z nich.

V 19. století byl jediným masovým komunikačním prostředkem tisk. Jako nástroj manipulace se brzy stal předmětem kritického hodnocení. Jedním z prvních kritiků tisku byl Goethe a uváděl tisk jako příčinu pokaženého vkusu publika. V dalších letech se přidali autoři dalších

oborů jako M. Arnold, W. Bagehot a další. Mysleli si, že odvádí publikum od pravé kultury kvůli jeho všednosti, prodejnosti a demagogii.

Jedním z významných kritiků byl i Matthew Arnold. Kritika vychází z estetických a intelektuálních zdrojů. V Anglii byl hlavním propagátorem kultury, jak ji na konci 19. století popisovala německá idealistická filosofie. Cítil potřebu razit proti náhražkám kultury propagované v té době. Konečným útokem není zaměřený proti masám, ale proti nadměrnému růstu společnosti a proti manipulátorům mas, zejména na politiku, kde kritizoval falešné hodnoty politiků.

Podle Hazlita je zmasovění recepce kultury prvotní příčinou jejího úpadku. Umělecká tvorba je podřízená zisku a honbě za veřejným uznáním a má podle něj za důsledek větší počet arbitrů a větší zájem o umění u publika.

Podle Renana nás vítězství mas přinutí subtilní a vznešené umění k útěku a odstranění nejcennější, humanitní hodnoty vědy. Stejně jako Nietzsche se odvracel od perspektivy světa sytosti, uspokojení a spotřeby v obavě z intelektuální prázdnoty. Akceptoval kulturu na kulturu elity, zabývající se nejvyššími a vědeckými a estetickými hodnotami, a kultura pro masy, zabývající se pod základní školou pod dozorem kléru.

U Nietzscheho můžeme už mluvit o teorii masové kultury. Jeho kritika je dána krajním individualismem a antidemokratiem. Masa je zde brána jako jedna z hlavních koncepcí systému. Podle něj je masa a lid stádem, chátrou a dobyt看kem. V mechanické práci vidí činitele úpadku, která rodí bezmyšlenkovitost a jednotvárnost. Všechny složky kultury pro masy podle něj podléhají demoralizaci.

V 19. století byla kritika součástí široké reakce proti kapitalistické průmyslové civilizaci. Důležitým faktorem byl i kriticko-realistický román a romantická poezie. Bylo spjato s krystalizací filosofického pojetí kultury „v pravém významu“ chápající kulturu jako protiklad přirozených potřeb člověka.

Jako předchůdce sociologických teorií masové kultury můžeme brát Demokracie v Americe od A. de Tocquevilla zabývající se analýzou americké intelektuální a estetické kultury v sociální podmíněnosti a sociálních souvislostí. Tocqueville nejlépe zhodnotil úlohu masové účasti v různých kulturních odvětvích. Nebyl při tom v roli kritika, ani v obhájce, ale vědce.

S příchodem 20. století se rozvíjely nové prostředky masového působení nazývané se první práh zmasovění.

Kritika ve 20. století se už rozchází s utopií. Utopie bývá ve 20. století spíše nástrojem satirické kritiky společnosti (A. Huxley). V tomto období bývá kritika buď katastrofická a pesimistická, nebo věčná získána přesným empirickým pozorováním, která ale neutíká k pozitivním utopickým řešením.

Několik otázek k masové kultuře se formují mezi 1. a 2. světovou válkou. Patří sem filosoficko-sociologická publicistika (Ortega y Gasset, antifacističtí autoři), která je podobná umělecké a literární kritice. Masová kultura se v téhle čím dál tím více diskutovaným u společenských činitelů a politiků.

Ortega y Gasset, stejně jako Spengler, svoji teorii budoval na apriorních filozofických předpokladech a jedním důvodem z pohrdání mas byl jeho sociální elitarismus potomka španělského šlechtického rodu. V díle *Vzpouza davů* se zabývá teorií masové kultury, kde bere masovou kulturu prostřednictvím typu člověka zastoupeného ve všech sociálních třídách i profesionálních kategoriích. Tato interpretace má základy v demografické revoluci 18. a 19. století a rychlému růstu společnosti -> nový typ člověka -> člověk masy, divoch a barbar.

Američtí kritici mají zvláštní místo. Charakteristický pro ně je užší filozofický horizont a empiričtější východisko. Vycházejí z užších a konkrétnějších jevů jako např. obsahů populárních magazínů nebo rozhlasových a televizních programů kritizujících nebo systematicky analyzujících. V USA se příliš neobjevuje obecná teorie, zatímco se velmi rozlišily sociologické výzkumy masové kultury, začínající ale u francouzských sociologů (J. Damazedier a E. Morm).

V dílo *Diagnosis of our Time* popisuje Mannheim nutnost přechodu v mase ke zkoumání různých sociálních systémů. Jako protiklad zmasovění, ve smyslu nivelizace u degradace hodnot, stavěl demokratizaci kultury spočívající v neomezeném přístupu k vědě a uměleckým hodnotám a v rozšíření komunikace, který bral jako pozitivní jev.

Jako první přišel s pojmem masové kultury zřejmě D. Macdonald v článku *A Theory of Popular Culture* z roku 1944. K podobné formulaci došel v roce 1939 T.S. Eliot ve své ideí křesťanské společnosti, kde se zmínil o kultuře masové společnosti. Podle Macdonalda je masa podobně jako dav rudimentární tvor, neschopný tvorby a říká, že „morálka masy klesá na úroveň člena nejméně citlivého a nejhoupějšího“. E. van den Haag nebral jeho názory vážně, ale spíše úsměvně a jeho názory bere jako přesvědčení, že bůh pravého umění nemůže stát na správně početných zástupů.

Sociologové 20. století neuváděli příklady negace průmyslové civilizace. Za degradující se bere vliv technického rozvoje na sféru symbolické kultury.

Podobně jak Macdonald, tak i představitelé velkých nakladatelství a televizí nebo rozhlasu sdílí jeho názor a omlouvají produkci masových prostředků malou úrovní veřejného vkusu. Je tomu tak i u představitelů amenoké.

Jde o to, zda u činitelů kulturního dění jde pouze o uspokojení nebo výchově vkusu publika. V komerčním systému jde hlavně o řešení problému určeném zájmem producentů masové kultury, kteří k publiku přistupují jako k trhu.

S tím souvisí i pochopení příjemce jako průměrného člověka masy a chápána jako pracovní fikce. Producenti si jsou vědomi, že publikum je rozděleno podle demografických znaků, místa, sociálních svazků atd. V komerčním systému se masová kultura bere podle potřeb a vkusu průměrných příjemců s vědomým, že tento vkus je fikcí. Dnešní kritici si uvědomují, že fikce má vliv na masové publikum a proto upozorňuje na problematiku sociálního mechanismu, která fikci vytváří. Zastánci masové kultury hledají argumenty v analýze struktury a dynamiky masového publika a z toho vzniká koncepce nejnižšího společného jmenovatele určující úroveň. Společní jmenovatelé vylučují z oblasti masové komunikace

sporné otázky, které nutí se vyhýbat speciálním tématům a hledat způsoby přístupy k problematice. Strukturou se zabývá společný nebo nejnižší společný jmenovatel. I zdrženlivější kritici vidí uniformizaci ohrožení výlučných kulturních hodnot kulturní konfortismus střední třídy pokládající za daň demokratizaci kultury.

U politiky má masová kultura přímé informační a propagandistickou funkci a objevuje se v každé společnosti.

U zábavní sféry se jedná o oblast apolitickou, i když podle některých společenských výzkumů odhalují výrazné politické funkce v zábavním průmyslu. Existuje vliv u životní filozofie určená dělnickým čtenářům. I u filmů se objevují aktuální témata, kde se objevují z politického hlediska dobré a špatné strany.

Zdroje: Antonina Kloskowská - Masová kultura: Kritika a obhajoba

http://is.vsfs.cz/el/6410/zima2012/B_VyMe/um/Masova_kultura_a_spolecnost.pdf